

DEDINA A JEJ UMELECKÉ STVÁRNEIE V PRÓZACH J.G. TAJOVSKÉHO, B.S. TIMRAVY A M. KUKUČÍNA

Znaky slovenskej realistickej poviedky

- realisticky (bez príkrasu) a umelecky stváraňuje jednotlivé udalosti zo života človeka
- vystupuje v nej malé množstvo postáv, do deja vstupujú vyformované, nevyvíjajú sa, a o ich živote pred opísanou udalosťou sa autor zmieňuje iba akoby mimochodom
- téma – z najrozličnejších oblastí života
- z hľadiska umeleckej výstavby sa poviedka v slovenskej literatúre pokladá za voľnejší útvar než novela
- slovenská dedina a život v nej sa odrazili v mnohých dielach slovenskej literatúry – mnohí autori načreli do hlbokéj studnice života chudobného človeka či dedinskej inteligencie, odsúdili život a konanie chamtivých sedliakov
- no až realizmus (Kukučín, Tajovský, Timrava) odkryli pravú tvár slovenskej dediny, dokázali kriticky poukázať na vtedajšiu biedu, nešťastie, pokorovanú ľudskú dušu, odsúdiť maďarizáciu, zobrazili postavenie inteligencie v národnom živote, poukázali na príčiny vysťahovalectva a vojny.

Prvá vlna slovenského literárneho realizmu

(1880 – 1900)

- predstavitelia – Svetozár Hurban-Vajanský, Pavol Országh Hviezdoslav, Terézia Vansová, Martin Kukučín, Elena Maróthy Šoltéssová, ...
- próza:
 - charakter ľudového jazyka poznačeného štylistickými osobitosťami autora ⇒ odpútanie sa od kompozično-štylistickej šablóny romantickej prózy
 - krátke formy – kresby, črty, poviedky
 - novely a prvé rozsiahle románové skladby zo spoločenského života
- kultúrne centrum – Martin – časopisy, vznikla tu kníhtlačiareň, stredisko ochotníckeho divadelníctva, ...

Martin Kukučín

(1860 – 1928)

- vlastným menom Matej Bencúr
- vyrastal v rodine oravského sedliaka a od detstva si osvojoval nazeranie a myslenie prostého dedinského človeka, dôkladne poznal všednú i sviatočnú tvár života na slovenskej dedine
- študoval na revúckom a martinskom gymnázium, lekárskej fakulty Karlovej univerzity, po skončení vysokej školy odchádza na ostrov Brač (do Dalmácie)
- odišiel do Južnej Ameriky, v zámorí prežil ako lekár obdobie 1. sv. vojny medzi chorváckymi vysťahovalcami
- Kukučín bol veľkým realistickým umelcom, ktorý opisoval prevažne dedinských ľudí, ich drobné problémy, ale aj vnútorný svet, ich radosti a starosti. Vo svojich poviedkach často opísal svoje zážitky, skúsenosti i poznatky zo stretnutia s mnohými ľuďmi.
- poviedky – dedinské, Pražské, americké prostredie, téma chorváckych prisťahovalcov
- 1. etapa tvorby:
 - poviedky, kratšie prózy z dedinského prostredia
 - drobnokresba postáv, humorné ladenie (slovná a situačná komika)
 - *Neprebudený, Veľkou lyžicou, O Michale, Z teplého hniezda*
 - *Rysavá jalovica* (1885):
 - 2 susedia Adam Krt a Adam Trnka – každý má ženu Evu
 - Krt má rád alkohol (toto Kukučín málo kritizuje, skôr sa nad tým pousmieva), je krpčiar
 - ide na trh, kde má za utŕžené peniaze z topánok kúpiť jalovicu
 - žiadna sa mu nepáči, potom stretne suseda a ten vedie jalovicu
 - uzavru obchod a idú to spolu do krčmy osláviť
 - Trnkova žena prvého príde ku krčme, uvidí ich jalovicu, s mužom sa nechce hádať a tak ide domov

- odídu z krčmy a zistia, že jalovice niet (Krt chce späť peniaze, ale Trnka mu hovorí, že jalovica bola už jeho, keď ju ukradli, richtár ich vysmeje)
- Krt príde domov, žena ho vyhreší a vyženie (nechce, aby sa vracal bez peňazí)
- všetko sa vysvetlí a príbeh dobre končí, Krt sa vzdáva alkoholu
- *Neprebudený* (1886):
 - Ondráš Machuľa – husár u Hraškovcov – mierne zaostalý
 - Zuzka Hraškovie mu zo žartu povie, že si ho vezme
 - on to vezme vážne ⇒ tetka ho musí zavrieť do komory, aby nešiel na sobáš Zuzky a Jána Dúbravovie
 - dostane sa von a vypukne požiar
 - je priviazaný k plotu, Zuzka ho odviaže, všetko mu vysvetlí, ale on nič nepochopí
 - ide zachrániť svoje húsky do plameňov a uhorí, smrť je preňho vykúpením
 - ľudia si myslia, že oheň založil jeden zo svadobčanov, ale nevedia kto
 - chýba tu komická časť
- 2. etapa tvorby (1887 – 1890) – pražské prostredie, činnosť v slovenskom spolku Detvan
- 3. etapa tvorby (1890 – 1894):
 - vrcholné obdobie Kukučínovej poviedkovej tvorby
 - *Keď báčik z Chochoľova umrie* (1890)
 - *Dies Irae (Dni hnevu; 1893)*:
 - nastolil v nej závažný problém doby: peniaze sa stávajú rozhodujúcim faktorom v živote rozvíjajúcej sa buržoáznej spoločnosti a podmieňujú v rozhodujúcej miere ľudské myslenie i konanie
 - hodnotí vzťahy v rodine
 - starý Sýkora uprednostňuje peniaze pred rodinou, je bezohľadný, stále myslí iba na ne, nemá na rodinu čas a na konci života si uvedomí, ako zanedbával rodinu
 - jedného syna pošle na vojnu, lebo si myslí, že mu ukradol peniaze
 - druhý syn (Juraj) sa stýka s richtárovou dcérou, on to nechce, lebo richtárovcu mu niečo dĺžia a okrem toho sú chudobní
 - syn ochorie (v dedine je cholera) a richtárovcu ho prichýlia, otec ho príde pozrieť (a zistí, že syn je naozaj chorý), trochu „zmäkne“, ale skoro sa „spamätá“ a odíde
 - Juraj si zoberie richtárovu dcéru
 - richtár nie je typicky kladnou postavou – zneužil dievča a potom ju nechal, ale snaží sa to napraviť a na konci sa zmieria
 - cez postavu Sýkora odsudzoval spisovateľ javy, ktoré prinášal kapitalizmus na slovenskú dedinu
 - poviedka sa končí typicky kukučínovsky, harmonickým záverom
- 4. etapa tvorby – Bračské prostredie:
 - dvojzväzkový román *Dom v stráni* (1903 – 1904 v Slovenských pohľadoch):
 - rieši vzťahy statkárov (Niko Dubčic) a sedliakov (Katica Beracová) na pozadí lásky dvoch mladých ľudí
 - obyvateľom dediny sa ich láska zdá čudná, ale rodičia tomu dávajú voľný priebeh (veď to aj tak stroskotá)
 - konfrontácia Katice s Doricou (Nikovi rovná postavením) – obidve pozvané na večierok a Niko si vyberie Doricu aj keď miluje Katicu, lebo Dorica má lepšie spôsoby, oblečenie, Katica je z nižšej vrstvy a tak sa aj správa
 - Katica sa dá dokopy s Paškom (sebe rovným) – dá ich dokopy Nikov priateľ Zandome
 - hlavný hrdina – Mate Berac (Katicin otec) – veľmi pracovitý, silný jednotlivec s pozitívnymi vlastnosťami, predstaviteľ sedliackej patriarchálnosti, tradície
 - predstaviteľka statkárstva – šora Anzula Dubčicová (Nikova mama) – kladné vlastnosti, múdrosť, rozvážnosť, pracovitosť
 - koniec – smrť Mateho – je symbolickou predzvesťou zániku patriarchálneho sedliactva i konca Nikovej lásky ku Katici, ktorá stroskotala na sociálnej nerovnosti
 - postupne sa z Kukučínovho diela vytráca úsilie o harmóniu, spoločenské problémy sa komplikujú

Druhá vlna slovenského literárneho realizmu

(1900 – 1918)

1. predstavitelia: Božena Slančíková-Timrava, Jozef Gregor Tajovský, Ľudmila Podjavorinská (Riznerová), Janko Jesenský, Ivan Krasko (Ján Botto)
 - autori prikladajú zemiaťstvu menší význam
 - slovenský národ je vykreslený veľmi kritickým spôsobom, autori neidealizujú ľudí, ale diferencujú národný život (majú záujem o vnútorný život človeka, o jeho sociálnu situáciu), prienik do psychiky postáv
 - rozpad patriarchálnej rodiny
 - prehĺbenie kritického aspektu (prístupu) ako základného príznaku realistickej umeleckej literatúry
 - próza:
 - vznikajú diela, ktoré podávajú neprikrášlený obraz o živote najnižšej vrstvy slovenského ľudu (toto považuje staršia generácia nesprávne za „ponížovanie“ slovenského národa)
 - karikatúra, satira – malomestské vrstvy (Janko Jesenský)
 - diela s prienikom do psychiky jednotlivca → citová dráma človeka (ženy), ktorý je sklamaný neuskutočnenými životnými túžbami, očakávaniami (Timrava)

Božena Slančíková-Timrava

(1867 – 1951)

- žiadne školy (učí ju iba otec), používa jazyk jednoduchého dedinského ľudu
- tvorba:
 - a) prvopočiatky – krátke prózy, láska (do 1896)
 - osobná skúsenosť, láska 2 mladých ľudí
 - *Za koho ísť?*:
 - autorka uprednostňuje dedičanov pred mešťanmi
 - hrdinka sa chce vydať a tak ide na dedinu (v meste všetci flirtujú a ľúbia sa, ale nikto neberie)
 - vyvoláva žiarlivosť medzi Bútom a Mišovom
 - nakoniec si zoberie Mišova, život sa ustáli a ide ďalej ako predtým
 - b) poviedky z dedinského prostredia:
 - premena patriarchálnej rodiny
 - *Na jednom dvore* (1904) – Paľo Škribľovcie sa nechce oženiť s nenávidenou sesternicou Ančou, no nakoniec sa podvolí a vezme (manželstvo z rozumu – splynutie 2 majetkov)
 - novela *Ľapákovci* (1914):
 - patrí medzi najkritickejšie poviedky našej literatúry patria – autorka pranieruje zaostalosť a zápečníctvo
 - *Ľapákovci* – patriarchálny život, v ich dome býva 16 ľudí (4 ženatí bratia, 1 slobodný, ich sestra Anča (kriví sa jej nohy, nemôže chodiť, iba na kolenách; prezývka mrzáčka, zmija; pekná v tvári, nevydatá, staré obyčaje) + deti), sú leniví, málovravní, novoty ich nezaujímajú, držia sa kľčovite tradícií
 - najstarší Paľo má ženu Iľu (kráľovná), ktorá je školená dedinská babica, je pokroková, vyvyšuje sa nad ostatné, zavádza nové lepšie prostriedky v rodine, má spory s Ančou
 - všetci v dome okrem Iľe sú leniví, nechce sa im nič robiť, nič im nevedí → ostrá kritika zápečníctva
 - Iľa chce, aby pristavili ešte jeden dom – pre ňu a pre Paľu, nakoniec dá Paľovi na výber – ona alebo *Ľapákovci* a odíde slúžiť k pani rektorke
 - čaká na Paľu, ten za ňou príde až keď sa dozvie, že za ňou chodí Ďuro
 - Iľa si myslí, že budú vychádzať s pani rektorkou dobre, nie je však spokojná a tak trpí v službe (nechce si priznať, že chybila)
 - nakoniec za ňou príde notár a oznámi jej, že ak chce byť babicom, nemôže zároveň aj slúžiť → príde jej to vhod, ide do rodičovského domu (k *Jablonkovcom*)
 - Paľo ju vyhľadá a postaví nový dom pri jej rodnom (preč od *Ľapákovcov*) a nastahuje sa tam s ňou
 - aj keď od nich odišli, u *Ľapákovcov* sa nič nezmenilo – stále sú rovnakí zápečníci

- vonkajší dej poviedky (konflikt Ťapákovcov s Iľou) dopĺňa vnútorný dej – životná tragédia Anče – zmije:
 - Anča – zmija patrí k najtragickejším postavám v Timravíných poviedkach
 - jej charakter je poznačený vnútornou protirečivosťou (je citlivá, až nežná, ale osobné nešťastie ju robí zádrapčivou a drsnou) i kontrastom (túži po láske a vlastnej rodine, ale zostáva jej len vyšívanie pre nevesty a bôľ z radosti iných)
- c) poviedky z panského prostredia
- d) protivojnová tematika:
 - novela *Skon Paľa Ročku* (1921):
 - jednoduchá dejová lícia, prienik do psychiky postáv, dielo sociálno-psychologického realizmu
 - téma – zobrazenie dediny a pomerov na dedine.
 - hlavné myšlienky:
 - zlé majetkové pomery dokážu zničiť aj ten najkrajší cit dvoch ľudí – lásku, ktorú nedokázali zničiť rodičia a okolie
 - túžba človeka po zmierení vo chvíli, keď vie že jeho život sa chýli ku koncu
 - autorka využíva princíp prelínania vonkajšieho a vnútorného deja, dopĺňovaný kombináciou dvoch časových línií: prítomnosť udalostí a dejov odohrávajúcich sa v minulosti, ale cez vedomie Ročkovo zasahujúcich aktívne do súčasnosti, do jeho myslenia i činov.
 - dej:

Paľo Ročko ochorel, hneď ako dostaval dom, do ktorého zakázal čo len krok spraviť svojej matke, lebo ho ničím nepodporovala. Jeho žena Zuza, ktorá bola mladá a pekná nebola spokojná, že jej muž leží v posteli, keď bolo ešte veľa práce okolo domu. Medzi sebou sa škriepili a Zuza ho poháňala neustále pracovať. Myslela si, že jej muž si chorobu len namýšľa. Ale tak to nebolo. Paľo, keď už nemohol znášať, ako ho žena neustále vyháňa do roboty, musel ísť na pole tícť skalky aj s bolesťami. Bol veľmi slabý, unavený a tak stratil rovnováhu a zvalil sa bez vedomia na zem. Zuza bola na trávu pre kozy, navarila a čakala na Paľa. Pritom rozmýšľala nad jeho matkou, s ktorou sa hnevala, nad tým ako si nedala nikomu zabrániť, keď sa vydávala. Bola taká zamyslená, že nezbadala suseda báčika Ondreja, ktorý priniesol vyrúteného Paľa v plachte ako poleno. Preľakla sa, že je mŕtvy, obložila ho teplými prikrývkami, naznášala lieky, aby čím skôr ozdravel a mohol pracovať.

Paľo musel ležať. Zuza sa nepáčilo ani jeho polihovanie ani choroba a v duši uznávala, že je potrebné pracovať, lebo ak sa oddá chorobe, tak skoro neozdravie. Paľo chcel žene pomôcť, ale nemohol. Trpel takou bolesťou, že už pomýšľal na doktora, ale nevedel akoby sa k nemu dostal. Vedel, že pán farár by dal koč a že by mu aj pomohol keby ho Paľo neoklamal a nenadával naň. Choroba mu nedala už ani spávať, upadol do horúčky a začal blúzniť. Zrazu sa mu zažiadalo polievky z fary a posielal pre ňu Zuzu. Najskôr odmietala, lebo sa hanbila ísť na faru pre klamstvo. Klamala muža, že tam bola a nechceli mu ju dať. Neskôr, keď videla, že mu je horšie, prosila ľudí, aby išli za ňu prosiť na faru o polievku. Nikto nechcel ísť, lebo každý vedel, že oklamali farára. Keď sa dozvedeli o Paľovi na fare, poslali ku nim slúžku aj s polievkou. Paľo ju z chuti zjedol a bol rád, že im farár odpustil. Zuza si myslela, že ho polievka uzdraví. No mylila sa. Jej muž práve prišiel na koči od farára. Bol u doktora. Mal ísť na operáciu, kým nebude neskoro. No Paľo nešiel. Preležal i ďalšie dni v horúčke a naďalej blúzniť. Teraz už nechcel polievku z fary. Chcel vidieť svoju matku, ktorú vyhnať z domu a udobriť sa s ňou ako s farárom, lebo vedel, že čoskoro umrie. Zuza bola zľakaná a nevedela čo robiť. Keď sa už nemohla pozerieť na Paľa ako trpí a volá na mater povedala si. „Už nedbám o nič. Pretrpela som pri jeho boku i viac zlého, dotrpí až do konca, keď si ho na trcu všetkým vyvolila.“ Zuza šla a vyrozprávala materi, s ktorou sa hnevala ako je s Paľom zle, že ju chce vidieť, no ona povedala: „Ja sa nezmilujem a nezľúbim sa mi“. Zuza odišla domov. Paľo chcel ísť na operáciu, ale už to mal zanedbané a tak ho neoperovali. Už mu iné nezostávalo ako čakať na smrť v posteli. Neprestajne kričal na mater. Zuza chodila za ňou, ale zbytočne. Až keď jej začali dohovárať susedia, aby mu odpustila a išla za ním začala rozmýšľať a uvedomila si, že mohla byť lepšou matkou, lepšie sa správať k synovi, nestarať sa koho si vezme za ženu. Po týchto výčitkách jej nedalo neísť k smrteľnej posteli svojho syna. Po príchode materi do domu sa Paľova tvár premenila, bola zjasnená, akoby videl krásne zjavenie. Jej ubiedená tvár prijala mäkký výraz tváre. Bolo jej ľahšie, že mu mohla odpustiť.

Paľo žiadal k sebe ešte aj ženu s malým dieťaťom a potom už zavrel oči. Na jeho tvári sa rozlial pokoj.

- *Hrdinovia* (1918):
 - novela o vplyve vojny na dedinčanov
 - na začiatku je vyhlásená vojna so Srbskom a všetky obyčajné ženy sú nešťastné, lebo musia svojich synov a manželov poslať na smrť
 - páni sú však veľmi oduševnení, tešia sa ako ich deti budú zabíjať nepriateľov a majú veľké reči, iba jeden z nich, Širický (podnotár), je proti vojne, nepáčia sa mu reči ostatných, hlavne Baláňove (hlavný notár)
 - Širický je veľmi obľúbený a ženy ho chcú
 - na vojnu verbujú čoraz viac mužov, už aj starších a chorľavejších a nakoniec prišiel rad aj na pánov – vtedy naverbovali a Širického a Baláň sa prejavil ako zbabelec – keď mal vyplniť to, čo hovoril, duševne sa zrútil a keď ho nezobrali, začal oslavovať (až neprímerane) a mal znova rovnaké reči ako predtým (aj keď už trochu miernejšie)
 - Širický je zaľúbený do krásnej a rozmarnej devy Lízy (jej mama ho však nemá veľmi v láske)
 - Širický chce Líze vyznať lásku, ale keď ju počuje hovoriť opovržlivo o ľuďoch a jeho smútku a oslavne o vojne, sprotiví sa mu i ona
 - nakoniec mu lásku vyzná ona (je to síce nemorálne, ale ona ho veľmi ľúbi a chce ho), ale matka ju od neho odtiahne a Širický aj tak musí odísť do vojny
 - Zuza Pekovie má muža s vadou, pre ktorú ho nezobrali na vojnu a je šťastná, lebo nemusí žiaľovať
 - najviac si však príde na svoje, keď zomrie muž Anky Demákovej Ďuro, lebo Anka jej ho prebrala aj keď si mohla vybrať aj hocikoho iného (bola najkrajšia a bohatá)
 - nakoniec príde posol so správou, že Širický padol v boji (chcel zachrániť raneného srbského vojaka) a všetkým ho je ľúto

e) autobiografické diela

f) dráma

Jozef Gregor-Tajovský

(1874 – 1940)

- najstarší z desiatich detí, veľký vplyv na jeho výchovu mal jeho starý otec (⇒ nachádza sa ako postava v dedinskej próze)
- je učiteľ, pôsobí v období silnej maďarizácie, vyhodí ho, lebo nechce deti maďarizovať
- manželka – Hana Lilgová (neskôr Gregorová) – 3. vlna literárneho realizmu, píše novely, poviedky, hlavné postavy sú ženy
- snaží sa vykresliť postavy v poviedkach do úplných detailov, vyjadruje väzby medzi postavou a okolím
- zbierky noviel – *Omrviniky*, *Z dediny* (obe 1897) – krátke výjavy a príbehy zo života slovenskej dediny
- zbierka poviedok *Rozprávky*:
 - ostrá kritika súvekových sociálnych pomerov na dedine i obraz dôsledkov biedy a chudoby pre citový a mravný život ľudí
 - poviedka *Pastierča*:
 - tragédiu "nerovnej" lásky medzi bohatým richtárovým synom Samkom a chudobnou sirotou po dedinskom pastierovi – Zuzkou
 - autor v nej v umeleckej skratke podáva „filozofiu života“ dedinského človeka, jeho náhľady a vnútorný svet
- kniha (zbierka poviedok a čít) *Besednice*:
 - všíma si život najbiednejších
 - poviedka *Maco Mlieč* (1903):

Takým je aj sluha Maco Mlieč z rovnomennej poviedky. Maco prišiel do služby k bohatému richtárovi ako osemnásťročný mládenec. Slúžil u neho po celý život *za jedlo, šaty, tabak a prísľub, že ho doopatrúje do smrti*. Maco rád opatroval kone. Aj keď neboli jeho, staral sa o ne ako o vlastné. Keď mu jedny kone ostareli, kúpil mu gazda nové. Raz podvečer viezol gazdu do mesta. Mladé nevyčvičené kone sa mu splašili. Maco spadol a zlámal si nohu. Gazda ho dal i do špitálu liečiť, lebo

škoda by bolo o takého robotníka prísť, ak by sa mu to doma malo zle vyhojiť. Vyliečil sa, ale noha ostala krivá. Nebol už súci ku koňom a potom i roky prichodili, prišlo mu robiť na voloch. O pár rokov však nevládal už ani volom jarma na šiju uložiť, tak opadol. Gazda premyslel teda tak, že ho dá ku kravám. V jeseni počal Maco polihovať na poli i doma. Zima, dych mu počalo stavať, v nohe ho tiež štiepalo.

Tak bolo do Vianoc. Po Vianociach prišla tuhá zima. V teľatinci bývalo mu zima, tak sa na noc pozakrýval handrami. I do jedla ho už museli súriť. Maco cítil, že sa blíži jeho koniec. Večer šiel ešte za gazdom, lebo ho svedomie trápilo. Gazda mu oznámil, že on mu je dlhý ešte trinásť grajciarov. Maco sa uspokojil, rozlúčil sa s gazdom i gazdinou a odišiel. Ráno ho našli mŕtveho. „Gazda vystrojil mu krásny pohreb, s kňazom a odobierkou, na truhle bolo ešte aspoň naposledy spravodlivé meno Macovo, i kedy sa narodil a umrel, že richtára celá obec pochválila, len sluhovia v obci si povrávali, že však ho mal za čo pochovať.“

- poviedka je z dedinského prostredia, ale dôraz dáva aj na sociálne pomery, alkoholizmus, zastaranosť, poverčivosť, konzervatívnosť. Autor v príbehu sám vystupuje, ale nerobí závery.
- Tajovský v poviedke jasne odhalil dva protikladné svety na dedine: *boháčov a chudobu*
- ešte žijú obidva svety vedľa seba bez otvoreného konfliktu, preto aj vzťah medzi Macom a richtárom má viac charakter paradoxu než zrážky, no sociálne pomery na prelome storočí, ako ich zobrazil Tajovský, signalizujú jej blížiacu sa nevyhnutnosť
- poviedky *Spod kosy, Třípky, Zbohom* – autor rozširuje tematickú oblasť svojich próz o celý rad ďalších sociálnych javov, ako napr. vystaňovalectvo, premenu poľnohospodárskeho robotníctva na továrenské, narastanie národného i triedneho povedomia a pod.
- *ApoliENA* (1903) – ostrá kritika alkoholizmu – slúžka vďaka otcovým každodenným bitkám príde o sluch
- od 1908 – 2. obdobie – zachytáva objektivnu tragiku z prenajímania pracovnej sily:
 - chlebové poviedky – *Horký chlieb, Na chlieb, Mišo* (všetky 1909)
 - poviedka *Mišo*:
 - obraz krízy v živote predprevratovej spoločnosti, keď mnoho chudobných ľudí zápasilo o holú životnú existenciu
 - poľnohospodársky robotník Mišo – po prepustení zo služby sa uchytí načas v práci u mäsiara, neskôr prejde do fabriky, robí prácu sezónneho robotníka a nakoniec končí ako žobrák na ulici
 - v slovenskej predprevratovej literatúre niet otrasnejšieho obrazu sociálnej i mravnej biedy zavinenej buržoáznym systémom, než je v uvedenej Tajovského próze
 - poviedka *Mamka Pôstková* (1908):
 - chudobná staršia unavená a poctivá žena
 - požičala si 12 korún z banky a vracia ich, snaží sa splatiť všetky dlhy pred smrťou
 - na splatenie obetuje aj paplón
 - jej manžel je povaľač, najprv jej s ním pomáhal syn, ale nakoniec sa ožení, odíde z domu a peniaze, čo zarába, spotrebúva sám
 - *Horký chlieb* a *Mamka Pôstková* – zobrazuje utrpenie žien
- jeho postavy sa vo všeobecnosti usilujú o očistu svojho mena, o česť a dôkladne si ju bránia; voči zlu sú bezbranné

Porovnanie

- Kukučín – skôr sa nad zlým postavením chudoby a neduhmi ľudu pousmieva
- Tajovský – kritika, vinníka hľadá niekde inde (nie v ľude)
- Timrava – vinníka hľadá aj v ľude, ostrá kritika, vytvorila typ sociálno-psychologickej poviedky